

Generelt kan man sige, at bogen fremstiller den politiske teori- og idéudvikling som en ren åndshistorie, ignorerende de politiske masseideologier og i det hele taget de komplicerede relationer mellem de forskellige typer af teoretiske abstraktioner og mellem disse og politisk praksis.

En moderne politisk teori- og idéhistorie, som skal anvendes i undervisningen i samfundsvidenskabelige fag og discipliner på universitetsniveau, må være samfundsvidenskabelig dimensioneret og ikke fremtræde som en række filosofiske essays. Den må være alsidig og ikke ideologisk indsnævret. Den må kunne befordre udviklingen af evne til selvstændig tænkning og kritisk refleksion, ikke føje sig ind som led i det ene eller det andet for tiden fremherskende konformitetspres. Og sidst, men ikke mindst, den må behandle ikke blot centrale kausal- og værditeoretiske problemstillinger i den politiske teoriudvikling gennem tiderne (hvilket netop vil være velegnet som introduktion og brobygning til øvrige samfundsvidenskabelige fag og problemstillinger), men derudover også inddrage og behandle de vigtigste af de masseideologier, som har spillet en så stor rolle i politik siden den franske og den industrielle revolution. Et sådant værk savner vi stadig.

Malnes og Midgaards bog er en traditionel idéhistorie à la Theimer, eller Schmandt, med nogle af de samme fordomme og dertil stærkt præget af tidens dominerende ideologiske og politiske klima.

Bogen er forsynet med en fortræffelig litteraturliste, som er udarbejdet af Fred Olav Holm. Det er faktisk den bedste del af bogen. Det er derfor uden spor ironi og med beklagelse, jeg må konstatere, at selv her sniger den ideologiske bias sig ind: I afsnittet "Kommentarlitteratur om marxisme" optræder Bent Jensen og André Glucksmann som sandhedsvidner, medens solide fremstillinger på akademisk niveau af for eksempel Lichtheim, Schorske, Leser, Haimson, Bottomore, Geras, Harrington, Flechtheim og Vranicki er uomtalte.

Curt Sørensen
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Jan Oskar Engene, *Europeisk terrorism: Vold, Stat og Legitimitet*, Otta: TANO, 1993, 308 s., Nkr. 248,00.

I de nordiske lande har forskning i *terrorisme* som et socio-politisk fænomen været (og er stadig) et marginalt område. På en måde burde man glæde sig over dette, da denne nedprioritering hovedsageligt skyldes fraværet af varige systematiske terror-aktioner i Skandinavien. Engenes bog repræsenterer mig bekendt den første systematiske analyse af fænomenet terrorisme, der er gennemført i Norden.

På basis af data fra Keesing og TWEED (*Terrorism in Western Europe: Events Data*) har forfatteren gennemgået alle de forskellige former for terrorisme, der er udført i [Vest] Europa i perioden 1950-1990. Ved hjælp af "utallige" dia-

Generelt kan man sige, at bogen fremstiller den politiske teori- og idéudvikling som en ren åndshistorie, ignorerende de politiske masseideologier og i det hele taget de komplicerede relationer mellem de forskellige typer af teoretiske abstraktioner og mellem disse og politisk praksis.

En moderne politisk teori- og idéhistorie, som skal anvendes i undervisningen i samfundsvidenskabelige fag og discipliner på universitetsniveau, må være samfundsvidenskabelig dimensioneret og ikke fremtræde som en række filosofiske essays. Den må være alsidig og ikke ideologisk indsnævret. Den må kunne befordre udviklingen af evne til selvstændig tænkning og kritisk refleksion, ikke føje sig ind som led i det ene eller det andet for tiden fremherskende konformitetspres. Og sidst, men ikke mindst, den må behandle ikke blot centrale kausal- og værditeoretiske problemstillinger i den politiske teoriudvikling gennem tiderne (hvilket netop vil være velegnet som introduktion og brobygning til øvrige samfundsvidenskabelige fag og problemstillinger), men derudover også inddrage og behandle de vigtigste af de masseideologier, som har spillet en så stor rolle i politik siden den franske og den industrielle revolution. Et sådant værk savner vi stadig.

Malnes og Midgaards bog er en traditionel idéhistorie à la Theimer, eller Schmandt, med nogle af de samme fordomme og dertil stærkt præget af tidens dominerende ideologiske og politiske klima.

Bogen er forsynet med en fortræffelig litteraturliste, som er udarbejdet af Fred Olav Holm. Det er faktisk den bedste del af bogen. Det er derfor uden spor ironi og med beklagelse, jeg må konstatere, at selv her sniger den ideologiske bias sig ind: I afsnittet "Kommentarlitteratur om marxisme" optræder Bent Jensen og André Glucksmann som sandhedsvidner, medens solide fremstillinger på akademisk niveau af for eksempel Lichtheim, Schorske, Leser, Haimson, Bottomore, Geras, Harrington, Flechtheim og Vranicki er uomtalte.

Curt Sørensen
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Jan Oskar Engene, *Europeisk terrorism: Vold, Stat og Legitimitet*, Otta: TANO, 1993, 308 s., Nkr. 248,00.

I de nordiske lande har forskning i *terrorisme* som et socio-politisk fænomen været (og er stadig) et marginalt område. På en måde burde man glæde sig over dette, da denne nedprioritering hovedsageligt skyldes fraværet af varige systematiske terror-aktioner i Skandinavien. Engenes bog repræsenterer mig bekendt den første systematiske analyse af fænomenet terrorisme, der er gennemført i Norden.

På basis af data fra Keesing og TWEED (*Terrorism in Western Europe: Events Data*) har forfatteren gennemgået alle de forskellige former for terrorisme, der er udført i [Vest] Europa i perioden 1950-1990. Ved hjælp af "utallige" dia-

grammer og tabeller har Engene ned til den mindste detalje analyseret antallet af ofre, gerningsstederne, aktionsformerne, terroristernes karakteristika og meget mere. Valget af data er altid problematisk; ikke desto mindre kan man ikke undgå at spørge sig selv om, hvad der har motiveret Engenes valg af kilde-materiale, og hvad der har afholdt ham fra at benytte eksemplevis data fra RAND Corporation. En ting står dog fast: Bogen er ikke en banal samling af data. Data-materialet er efter en grundig evaluering blevet brugt flittigt til at belyse bogens centrale problemstilling, som forfatteren definerer som følger: "problemstillingen forudsætter at vi kartlegger nærmere hvordan terrorisme varierer statene imellem. Videre forudsætter den at disse variasionene analyseres i forhold til faktorer som kan tænkes å være årsaker til terrorisme" (s. 19). Problemstillingen varierer dog lidt, da man (på s. 47) får at vide, at "målet er å undersøge hvorvidt de finnes kjennetegn ved stater som gjør at de opplever elle unngår terrorism".

Det præciseres, at analyse-niveauet er det *politiske system* og ikke de enkelte aktører. Forfatterens proklamerede teori hævder nemlig, at statens legitimitetsproblemer er en kilde til terrorisme (s. 50). Legitimitetsproblemerne opdeles i tre kategorier: *etniske, kontinuitets- og integrationsproblemer* (s. 48). Mystisk nok bliver *integrationsproblemer* på s. 51 udskiftet med *legitimitetsproblemer*.

Det teoretiske udgangspunkt er i mine øjne ikke uden problemer. For det første spørger man sig selv: "Er der en teori?", eller er dette en pæn analyse af relationen mellem terrorismens intensitet og statens strukturelle soliditet i Europa? For det andet har forfatteren adskilt de etniske problemer fra integrationsproblemerne med den begrundelse, at integrationsproblemer kun relaterer til ikke-etniske dimensioner. Fremfor at etablere denne lidt kunstige differentiering kunne man tænke sig, at de etniske problemer blev inkluderet i samme kategori som integrationsproblematikken. Desuden er betydningen af selve begrebet *etnicitet* ikke defineret i bogen. Implicit oplyses det blot, at det hovedsagelig drejer sig om de sprogligt etniske minoriteter (s. 202).

De egentlige teoretiske spørgsmål dukker først op i konklusionen, hvor Engene skriver, at "uansett type terrorisme har historisk-politiske faktorer større forklaringskraft enn sosio-økonomiske faktorer" (s. 239). Denne påstand kunne have været videnskabeligt interessant, hvis forfatteren havde påvist ugyldigheden af det modsatte; altså at det ikke er de socio-økonomiske faktorer, som har større forklaringskraft end de historisk-politiske faktorer. Men en sådan refusering leveres ikke i Engenes værk. Ydermere bygger analysen på statens legitimitet og kontinuitet, uden at det præciseres, hvilke kriterier der benyttes til at definere statens legitimitet og kontinuitet. Måske er det på grund af disse basale uklarheder, at forfatteren har fundet det nødvendigt at indføre en række andre faktorer såsom *konfessionalisme* (katolsk-protestantisk dikotomi) og *geografiske* overvejelser (nord-syd dikotomi) til at forklare problematikken. Forfatteren skriver blandt andet, at "terrorismen ser ut å være mest utbredt i de sørligeste statene i Vest-Europa" (s. 110). "Ser ut" er en ting, og "er" er noget andet! Desuden bekræfter statistikken ikke fuldstændig påstanden.

Nogle af resultaterne vedrørende statens kontinuitet er stærkt diskutabelt. Blandt andet oplyses det, at "stater med kontinuitets problemer har f.eks. 16 gange flere terrordrepte enn stater uten slike problemer mens stater med integrasjonsproblemer har 23 gange flere drepte enn stater uten integrasjonsproblemer" (s. 186). Hvad menes der med disse bemærkninger? Hvis forfatteren hermed mener, at antallet af terrordræbte er nok til at bekræfte eller afkræfte betydningen af statens kontinuitets- og integrationsproblemer, må man spørge sig selv, om det ikke snarere er tilfældigheder, der bestemmer, *hvor mange* der bliver dræbt, alt afhængig af hvor og hvornår bomberne eksploderer?

I Engenes bog savner man også en klar typologi af selve terrorismen i samme stil som den typologi, bogen opstiller over terrorformer. Desuden er en række blodige terror-aktioner i [Vest] Europa (især i Tyskland og Frankrig) af *ikke-europæisk* oprindelse ikke blevet analyseret - ej hellere nævnt.

På trods af disse kritiske bemærkninger indeholder Engenes bog mange gode og positive elementer. Først og fremmest er der en komparativ analyse baseret på en imponerede mængde empiriske data.

Mehdi Mozaffari
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Jesper Jespersen og Stefan Brendstrup, *Grøn Økonomi. En introduktion til miljø-, ressource- og samfundsøkonomi*, København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 1994, 160 s.

I forordet fortæller forfatterne, at bogen er skrevet af nødvendighed, idet man har savnet "en systematisk fremstilling af miljøøkonomiske problemstillinger på dansk..." At et sådant savn er reelt, kan ikke bestrides. Diskussionen om afvejningen af hensyn til økonomi og arbejdspladser contra hensyn til miljøet er til stadighed på dagsordenen; det samme er spørgsmålet om vækst som forhindring eller forudsætning for en miljømæssigt bæredygtig udvikling. I de senere år er det endvidere blevet mere udbredt at inddrage markedsmekanismen som miljøpolitisk instrument. Og på det teoretiske plan er den traditionelle økonomi blevet udfordret af forsøg på at udvikle en ny og økologisk funderet økonomi.

Men selv om disse og flere andre dimensioner af forholdet mellem økonomi og miljø/økologi tages op til behandling, er det alligevel tvivlsomt, om det lykkes at opfylde hovedsigtet om at give en systematisk fremstilling af samspillet mellem økonomi og miljø. Først og fremmest kniber det med systematikken. Det er svært at få øje på nogen indre fremstillingsorden i bogens elleve kapitler. Tværtimod forekommer rækkefølgen af og forholdet mellem de behandlede problemstillinger at være ret så tilfældig. På en uoverskuelig måde bevæger fremstillingen sig mellem almene økonomisk-teoretiske overvejelser, skitserin-